

Vedlegg 8: Universell utforming

Jernbanesektorens svar på
prioriteringsoppdraget
Nasjonal transportplan 2025-2036

1. Førende prinsipper i arbeidet med universell utforming

En reise med tog består av en reisekjede med flere ledd, hvor hvert enkelt ledd påvirker muligheten kunden har til å gjennomføre reisen. Disse elementene inkluderer blant annet informasjon ved kjøp av billetter, utformede/tilgjengelige stasjoner og knutepunkter i begge ender av reisen og togmateriell som muliggjør påstigning/avstigning. For enkelte vil det også være behov for ulik grad av assistanse ved reisen.

Dersom ett ledd i reisekjeden ikke er universell utformet eller ikke tilfredstiller den enkeltes krav til tilgjengelighet, kan det medføre at reisen oppleves som umulig eller vanskelig å gjennomføre for flere grupper i samfunnet.

En universelt utformet reisekjede med tog er særlig viktig for personer med funksjonsnedsettelse/funksjonshemming, men kommer i prinsippet alle reisende til gode uavhengig av alder eller funksjonsnivå.

2. Slik arbeider jernbanesektoren med universell utforming

I arbeidet med universell utforming er det flere aktører i jernbanesektoren med hvert sitt ansvarsområde, som bidrar til å realisere universelt utformede reisekjeder med tog.

Jernbanedirektoratet bestiller og kjøper togtjenester av virkemiddelselskapene i sektoren, og har det overordnede ansvaret for at alle ledd i reisekjeden med tog er ivaretatt og koordinert for de som reiser med toget.

Bane NOR har ansvaret for universell utforming av stasjonene. Dette innebærer blant annet:

- Utforming av stasjoner slik at gangforbindelsene fra omgivelsene og helt frem til plattformene, stasjonsbygning og kollektivknutepunktet, er trinnfrie og hinderfrie, har tilfredsstillende stigning, ledelinjer og god orienterbarhet i hovedløsningene.
- Tilgjengelig plattform ved å bygge om for riktig plattformhøyde, merking på plattform, mm. Stasjon med universell utforming skal ha plattformhøyde 76 cm. For stasjoner som kategoriseres som tilgjengelig, kan plattformhøyde aksepteres ned til 55 cm.
- Kundeinformasjon på stasjon: Nye prinsipper for skilting gjennom hele reisekjeden, nytt hovedinformasjonspunkt sanntidsskjermer buss for tog og tog, sektormerking og nye løsninger for kundelogistikk ved oppståtte og planlagte avvik.
- Assistansetjeneste på stasjonen: På avtalte steder blir man møtt og fulgt gjennom stasjonen, til billettautomatene hvor man kan kjøpe eller ta ut forhåndsbestilte billetter, og videre til plattformen toget går fra. På plattformene overtar togpersonalet og sørger for at den som trenger hjelp kommer ombord i toget.

Norske tog AS har ansvaret for det rullende materiell på det norske jernbanenettet. Dette innebærer at universell utforming som omfatter adgang til vognmateriell, tillater bevegelse mellom vogner og seterader inne i passasjervogner.

Operatørselskapene Vy Gruppen AS, SJ Norge AS, Go-Ahead Norge AS, og Flytoget drifter togtilbudet på bestilling og inngåtte avtaler med Jernbanedirektoratet. I kontraktene mellom Jernbanedirektoratet og togoperatørene er det lagt opp til at operatørselskapene sammen med relevante parter skal søke hensiktsmessige løsninger for universell utforming på jernbanen, eksempelvis tjenester og togmateriell.

Videre inngår Jernbanedirektoratet samarbeidsavtaler med fylkeskommunene om rute- takst- og billettsamarbeid. I disse avtalene er togoperatørene forpliktet til å samarbeide om sømløse reiser innenfor byområdene. Sømløse reiser kan gagne flere grupper i samfunnet, inkludert personer med funksjonsnedsettelse.

Billettselskapet Entur skal legge til rette for at alle kunder kan få ruteinformasjon og kjøpe billetter for tog og fylkeskommunal kollektivtransport på samme sted.

3. Status på universell utforming og tilgjengelighet i dag

Selv om det har blitt gjort mye arbeid de siste årene med å øke andelen universelt utformede stasjoner, gjenstår det fortsatt å utbedre store mangler for å få et universelt utformet togtilbud i Norge.

Utfordringer knyttet til manglende universell utforming og tilgjengelighet knyttes til planoverganger og manglende trinnfri adkomst, samt manglende universell utforming i gangforbindelser på stasjonsområder og i kollektivknutepunkt.

Ved utgangen av 2022 var det totalt 335 stasjoner langs jernbanenettet i Norge. Av disse er 44 klassifisert som universelt utformet. Videre er totalt 95 stasjoner klassifisert som tilgjengelige. Det finnes assistansetjenester ved 14 stasjoner.

Ved utgangen av 2022 var 15,7 pst. av av- og påstigninger på en universelt utformet stasjon. Andelen av- og påstigninger som gjennomføres til og fra en stasjon som verken er universelt utformet eller tilgjengelig var, ved utgangen av 2022 på, 46,1 pst. I NTP 2018-2029 ble målene satt til at 44 pst. av alle togreiser skulle være til eller fra en universelt utformet stasjon innen 2029 og 60 pst. innen 2033.

4. Tiltaksområder

Universell utforming av stasjoner og kollektivknutepunkter er både avhengig av gode helhetlige løsninger og at en rekke hensyn er ivarettatt ved detaljutforming. Det vil ofte være aktuelt å gjennomføre flere tiltak samtidig for at det skal være gjennomgående samme kvalitetsnivå på hele stasjonen eller i hele knutepunktet.

I arbeidet med å utvikle universelt utformede reisekjeder tas det utgangspunkt i å gi eksisterende stasjoner med flest antall reisende universell utforming eller tilgjengelighetsstandard.

Anbefaling

Tiltak for å realisere reisekjeder med universell utforming/tilgjengelighet følges opp gjennom effektpakke 13 Mindre investeringstiltak. Tiltakene i effektpakken er rettet mot økt kapasitet der det er mange av- og påstigninger, og tiltak som bedrer sikkerhet, tilgjengelighet og informasjon på stasjonene. Bane NOR har operasjonell frihet til å identifisere og gjennomføre tiltak innenfor krav og forutsetninger Jernbanedirektoratet har gitt for effektpakken. Bane NOR har gitt uttrykk for at selskapet ønsker å prioritere arbeidet med universell utforming i første seksårsperiode i NTP.

Frem mot 2029 planlegger Bane NOR å prioritere stasjoner med mange reisende, og hvor det er realistisk og å få til universell utforming innenfor fornuftige økonomiske rammer med vekt på pragmatiske løsninger (teknisk og gjennomføring) til brukere av universell utforming. Utover Oslo S, vil Nationaltheatret, Skøyen, Asker og Lillestrøm bli prioritert i arbeidet.